

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра міжнародного і європейського права

«Затверджую»

Голова Вченої ради юридичного факультету

Віталій СЕРЬОГІН

« 31 серпня » 2023 р.

ПРОГРАМА АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ
з Права Європейського Союзу
для студентів спеціальності 293 Міжнародне право

Освітньо-професійна програма «Міжнародне право»
Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

Затверджено на засіданні кафедри міжнародного і європейського права
Протокол № 1 від 31.08.2023 р.

Затверджено на засіданні науково-методичної комісії юридичного факультету
Протокол № 1 від 31.08.2023 р.

Затверджено на засіданні Вченої ради юридичного факультету
Протокол № 1 від 31.08.2023 р.

Програма атестаційного екзамену з Права Європейського Союзу для студентів спеціальності 293 Міжнародне право за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти.

Освітньо-професійна програма «Міжнародне право».

Укладачі:

завідувач кафедри , д.ю.н., професор Сироїд Т.Л.

доцент кафедри, к.ю.н., доцент Фоміна Л.О.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Атестаційний екзамен з Права Європейського Союзу грає важливу роль у завершальній стадії формування і оцінки теоретичної підготовки фахівців. Атестаційний екзамен – це перевірка програмних результатів навчання з фахових дисциплін, визначених освітньо-професійною програмою «Міжнародне право» та передбачених відповідним навчальним планом. Він проводиться для студентів 4 курсу денної та заочної форми навчання після завершення останнього семестру навчання.

Програма атестаційного екзамену – це основний науково-методичний документ, що регламентує зміст атестаційного екзамену Права Європейського Союзу.

Мета програми – визначити обсяг і необхідний рівень теоретичних знань, одержаних практичних навиків і вмінь з дисципліни «Право Європейського Союзу» освітньо-професійної програми «Міжнародне право».

Атестаційний екзамен з Права Європейського Союзу передбачає перевірку досягнення наступних програмних результатів навчання:

ПРН1. Визначити переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин;

ПРН2. Здійснювати аналіз суспільних процесів у контексті аналізованої проблеми і демонструвати власне бачення шляхів її розв'язання;

ПРН3. Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел;

ПРН4. Формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу відомої проблеми;

ПРН5. Давати короткий висновок щодо окремих фактичних обставин (даних) з достатньою обґрунтованістю;

ПРН6. Оцінювати недоліки і переваги аргументів, аналізуючи відому проблему;

ПРН7. Складати та узгоджувати план власного дослідження і самостійно збирати матеріали за визначеними джерелами;

ПРН8. Використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин;

ПРН9. Самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна допомога, і діяти відповідно до отриманих рекомендацій;

ПРН10. Вільно спілкуватися державною та іноземною мовами як усно, так і письмово, правильно вживаючи правничу термінологію;

ПРН11. Вести формальну та неформальну ділову бесіду у сфері міжнародних відносин і зовнішньої політики;

ПРН12. На професійному рівні брати участь у фахових дискусіях із міжнародно-правових і загальноюридичних питань; поважати опонентів та їхню точку зору;

ПРН13. Доносити до фахівців і нефахівців інформацію, ідеї, проблеми, рішення та власний досвід з актуальних питань міжнародного права;

ПРН14. Належно використовувати статистичну інформацію, отриману з першоджерел та вторинних джерел для своєї професійної діяльності;

ПРН15. Вільно використовувати для професійної діяльності доступні інформаційні технології і бази даних;

ПРН16. Демонструвати вміння користуватися комп'ютерними програмами, необхідними у професійній діяльності;

ПРН17. Працювати в групі, формуючи власний внесок у виконання завдань групи;

ПРН18. Виявляти знання і розуміння основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування національної і міжнародної правових систем;

ПРН19. Демонструвати необхідні знання та розуміння сутності та змісту основних правових інститутів і норм фундаментальних галузей національного права міжнародного права; європейського права і права Європейського Союзу;

ПРН20. Пояснювати природу та зміст основних міжнародно-правових явищ і процесів;

ПРН21. Застосовувати набуті знання й уміння з міжнародних відносин, міжнародного права при вирішенні практичних завдань;

ПРН22. Готувати проекти необхідних актів застосування міжнародного права відповідно до правового висновку, зробленого в різних правових ситуаціях;

ПРН23. Надавати консультації щодо можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів на національному і міжнародному рівнях у різних правових ситуаціях.

ПРОГРАМА ЕКЗАМЕНУ

Тестові завдання до атестаційного екзамену складаються з тестових завдань за дисципліною Права Європейського Союзу .

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ІНСТИТУТИ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

ТЕМА 1. ПЕРЕДУМОВИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Історична обумовленість інтеграційного процесу в Європі і світі. Політичні та культурні передумови створення ЄС. Європейська ідея: поняття, значення, еволюція. Концепції створення політичного союзу в Європі у середні віки та новий час. Сполучені Штати Європи. План Маршала і Організація європейського економічного співробітництва. Рада Європи. НАТО.

Основні етапи формування Європейських Співтовариств і Європейського Союзу. План Шумана 1950 року. «Комунітарний метод» та його відмінність від методу міжурядового співробітництва. Створення і розвиток Європейських Співтовариств: Європейське об'єднання вугілля та сталі, Європейське економічне співтовариство та Європейське співтовариство з атомної енергії. Маастрихтський договір 1992 року. Перетворення Європейського економічного співтовариства в Європейське Співтовариство.

ТЕМА 2. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ – НОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ВЛАДИ В ЄВРОПІ

Європейський Союз: склад, територія, населення. Держави-члени Європейського Союзу. Територіальна сфера діяльності ЄС. Особливості правового режиму «заморських країн та територій». Інститут громадянства ЄС та його значення. Офіційні мови ЄС. Символіка Європейського Союзу (гімн, прапор тощо).

Європейський Союз і Рада Європи. Спільність завдань та схожість у розвитку Європейського Союзу та Ради Європи. Методи і форми здійснення інтеграції у межах двох об'єднань. Взаємодія Європейського Союзу і Ради Європи на сучасному етапі.

Європейський Союз на сучасному етапі. Проблеми розширення ЄС на сучасному етапі, процедура прийняття нових членів. Плани подальших реформ Європейського Союзу. Федералізація як головний напрямок політико-правової інтеграції в рамках Європейського Союзу.

ТЕМА № 3. ЦІЛІ І ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Поняття і класифікація цілей Європейського Союзу. Загальні та спеціальні цілі Європейського Союзу. Принципи діяльності Європейського

Союзу: система і зміст. Додаткова компетенція Європейського Союзу. Основні напрямки і правові форми розширення компетенції Європейського Союзу. Іманентні повноваження Європейського Союзу, порядок їх реалізації. Принципи та механізм розвинутого співробітництва.

ТЕМА 4. ПРАВОВА ПРИРОДА ТА ХАРАКТЕРНІ РИСИ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Правова природа права Європейського Союзу, історія його розвитку. Визначення права Європейського Союзу. Співвідношення понять «Європейське право» і «право Європейського Союзу». Право ЄС як галузь права.

Право Європейського Союзу як наука. Визначення науки права Європейського Союзу та її розвиток на сучасному етапі. Роль загальнотеоретичних, історичних та галузевих юридичних наук у вивченні права ЄС. Основні наукові школи Європейського права.

Право Європейського Союзу як навчальна дисципліна. Визначення та загальна характеристика права Європейського Союзу як навчальної дисципліни. Предмет та система курсу. Джерела та методи пізнання права Європейського Союзу. Співвідношення курсу «Право Європейського Союзу» з іншими навчальними дисциплінами (історія держави і права, конституційне право зарубіжних країн, міжнародне публічне право, міжнародне приватне право, порівняльне правознавство та інші).

ТЕМА 5. СИСТЕМА ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Система права Європейського Союзу: основні способи побудови. Предметний, функціональний і структурний підходи. Галузі та інститути права Європейського Союзу. «Інституційне» і «матеріальне» право Європейського Союзу. Структурні компоненти права Європейського Союзу. Поняття «комунітарне право». Місце комунітарного права в системі права Європейського Союзу.

ТЕМА 6. ПРИНЦИПИ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Принципи права Європейського Союзу: поняття, класифікація. Загальні і функціональні принципи. Загальні принципи права. Принцип охорони прав і свобод особистості. Принцип правової визначеності. Принцип пропорційності. Принцип недискримінації. Принцип субсидіарності. Функціональні принципи. Принцип верховенства права ЄС. Принцип прямої дії права ЄС. Джерела і спосіб закріплення принципів права Європейського Союзу. Роль наднаціональних судових органів у розробці, визнанні та захисті основних принципів права ЄС.

ТЕМА 7. ДЖЕРЕЛА ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Джерела права ЄС: поняття, класифікація джерел права ЄС. Первинне законодавство. Теорія виокремлення первинного та похідного (вторинного) європейського права (законодавства Європейського союзу). Джерела

первинного права, їх класифікація. Похідне (вторинне) законодавство. Загальна характеристика похідного (вторинного) законодавства. Пряме та опосередковане застосування актів вторинного права. Класифікація актів вторинного законодавства. Судові рішення. Роль судового прецеденту як джерела права ЄС.

Співвідношення норм права ЄС і норм міжнародного публічного права. Договори, які укладаються Європейським Союзом. Договори, які укладаються державами-членами ЄС. Право ЄС і національне право. Національне право як джерело права ЄС. Верховенство права ЄС і доктрина прямої дії.

ТЕМА 8. КОМПЕТЕНЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Поняття компетенції Європейського Союзу. Компетенція Європейського Союзу: структура і зміст. Правові джерела компетенції Європейського Союзу. Розподіл компетенції Європейського Союзу між спільною зовнішньою політикою і політикою безпеки, і співробітництвом поліції та судових органів у кримінально-правовій сфері. Характер компетенції Європейського Союзу. Розмежування сфери відання і повноважень між Європейським Союзом і державами-членами. Виключна компетенція ЄС.

Компетенція ЄС. Сфера відання і діяльності ЄС. Спільний ринок ЄС. Економічний і валютний союз. Законодавчі, виконавчо-розпорядчі, юрисдикційні та інші повноваження ЄС, правові форми їх реалізації. Міжнародна правосуб'єктність і міжнародні угоди ЄС.

ТЕМА 9. КОМПЕТЕНЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ СПІЛЬНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ І ПОЛІТИКИ БЕЗПЕКИ

Історичні аспекти становлення та розвитку правових засад спільної зовнішньої політики і політики безпеки (СЗППБ). Предмет, цілі та принципи спільної зовнішньої політики і політики безпеки. Органи СЗППБ. Повноваження Європейського Союзу у питаннях спільної зовнішньої політики і політики безпеки і форми їх реалізації. Міжнародні угоди Європейського Союзу у сфері спільної зовнішньої політики і політики безпеки.

Правові основи спільної оборонної політики Європейського Союзу. Сили швидкого реагування.

ТЕМА 10. ОРГАНИ ТА ІНСТИТУТИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Організаційний механізм Європейського Співтовариства і Європейського Союзу. Поняття «інститут» і «орган» у праві Європейського Союзу. Система інститутів ЄС. Класифікація органів ЄС. Система інституційних органів ЄС.

Європейський Парламент. Склад, функції, регламент роботи, місце в системі наднаціональних органів ЄС, сфера компетенції. Порядок обрання та

правовий статус депутатів Європарламенту. Юридична і політична відповідальність Європарламенту та його членів. Депутатський імунітет.

Європейська Рада. Склад, порядок формування і проведення засідань. Повноваження. Висновки Європейської Ради. Спеціальні повноваження Європейської Ради. Європейська Рада і Рада Європейського Союзу.

Рада Європейського Союзу. Місце в системі органів ЄС. Склад і порядок формування. Обсяг та зміст повноважень. Порядок роботи і процедура прийняття рішень. Відповідальність Ради ЄС.

Комісія Європейського Союзу. Наднаціональний характер Комісії ЄС. Склад, функції, обов'язки, повноваження. Зовнішні функції Комісії ЄС. Права Комісії щодо держав-членів ЄС. Делегування Комісії ЄС додаткових повноважень. Політична відповідальність Комісії ЄС.

Фінансові установи. Система фінансових установ ЄС, правове регулювання і контроль за їх діяльністю. Європейський інвестиційний банк: правовий статус, основні напрямки діяльності, керівні органи. Правове становище структурних фондів ЄС.

Консультативні органи. Особливості правового статусу консультативних органів, основні та допоміжні консультативні органи. Правове становище Економічного і соціального комітету і Комітету регіонів.

Правотворчі процедури в Європейському Союзі. Законодавчий процес. Бюджетний процес. Розмежування повноважень.

ТЕМА 11. СУДОВА СИСТЕМА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Судова система Європейського Союзу: загальні принципи побудови. Основні ланки судової системи Союзу. Суд Європейського Союзу: склад і порядок формування. Особливості статусу генеральних адвокатів. Гарантії незалежності членів Суду. Пленум і палати Суду. Організація роботи і процедура прийняття рішень. Юрисдикція Суду.

Правовий статус, склад, компетенція Трибуналу. Порядок судочинства в Трибуналі.

Правовий статус спеціалізованих трибуналів. Порядок створення і наділення їх юрисдикційними повноваженнями.

ТЕМА 12. СПІВІДНОШЕННЯ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ І ВНУТРІШНЬОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ

Доктрина верховенства права Європейського Союзу над національним правом держав-членів. Доктрина прямої дії права Європейського Союзу. Пряма дія установчих договорів Європейського Союзу. Пряма дія міжнародних угод. Пряма дія регламентів. Пряма дія директив і рішень.

ТЕМА 13. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Відповідальність держав-членів перед індивідами за порушення права Європейського Союзу. Принцип відповідальності держав-членів за не імплементацію директив. Принцип відповідальності держав-членів за

порушення права Європейського Союзу. Відповідальність Європейського Союзу. Судовий перегляд актів інститутів Європейського Союзу.

ТЕМА 14. ОСНОВИ ПРАВОВОГО СТАНОВИЩА ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Громадянство Європейського Союзу. Джерела правового регулювання правового становища людини і громадянина у ЄС. Громадянство ЄС і громадянство держав-членів. Підстави набуття і припинення громадянства ЄС.

Основні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в ЄС. Принципи правового статусу особи в ЄС та способи їх закріплення. Класифікація прав людини і громадянина. Можливі обмеження щодо здійснення основних прав і свобод, їх межі. Основні обов'язки громадянина.

Гарантії прав і свобод людини і громадянина. Класифікація гарантій прав і свобод людини і громадянина. Інституціональні гарантії. Судовий захист прав і свобод. Позасудові механізми захисту прав і свобод. Процесуальні гарантії. Матеріальні гарантії прав і свобод людини і громадянина.

Омбудсман Європейського Союзу: порядок обрання, повноваження, порядок звернення до Омбудсмана.

Розділ 2. Основні галузі і сфери регулювання права Європейського Союзу

ТЕМА 15. ПРАВО ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Вільний рух товарів у ЄС. Внутрішній ринок як мета ЄС. Фіскальні заходи. Митний союз. Заборона мита на імпорту та експорт до ЄС та всіх зборів, що мають еквівалентний ефект. Заборона дискримінаційного оподаткування. Нефіскальні доходи. Кількісні обмеження та заходи, що мають еквівалентний ефект. Обмеження імпорту. Обмеження експорту.

Вільне пересування осіб у ЄС. Засади вільного пересування осіб у ЄС. Вільне пересування працівників у ЄС. Право громадян ЄС на вільне пересування у його межах. Обмеження вільного пересування громадян ЄС.

Свобода ділового заснування у ЄС. Свобода ділового заснування компаній у ЄС.

Свобода надання та отримання послуг у ЄС. Поняття «послуги» у праві ЄС. Транспортний характер послуг у праві ЄС. Свобода отримання послуг у ЄС та визначення кваліфікації осіб, які надають послуги.

Свобода руху капіталу в ЄС. Поняття капіталу та руху капіталу. Принцип свободи руху капіталу. Винятки з принципу свободи руху капіталу та їх застосування. Особливості регулювання надання фінансових послуг і діяльності кредитних установ.

ТЕМА 16. КОРПОРАТИВНЕ ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Корпоративне право. Правове регулювання діяльності юридичних осіб. Поняття, джерела корпоративного права. Основні методи регулювання діяльності юридичних осіб: гармонізація і уніфікація. Створення і функціонування компаній. Реорганізація компаній. Юридичні особи наднаціонального характеру.

ТЕМА 17. КОНКУРЕНТНЕ ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Конкурентне право ЄС. Поняття, цілі та задачі політики в галузі конкуренції. Правила конкуренції ЄС, суб'єкти правил конкуренції. Поняття, функції правового регулювання у сфері конкурентної політики ЄС. Регулювання угод між суб'єктами підприємницької діяльності. Регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, що посідають домінуюче становище на внутрішньому ринку ЄС. Контроль за концентрацією суб'єктів підприємницької діяльності на внутрішньому ринку ЄС.

ТЕМА 18. РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ В ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Контрактове право. Характер та сучасні тенденції регулювання цивільно-майнових відносин у ЄС. Окремі види договорів і зобов'язальні права, що з них випливають. Право, що підлягає застосуванню до договірних і позадоговірних зобов'язань. Загальні правові питання захисту споживачів у ЄС. Правове регулювання відносин за участі споживача.

ТЕМА 19. ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Право інтелектуальної власності ЄС. Гармонізація права інтелектуальної власності в ЄС. Правова охорона інтелектуальної власності. Винаходи. Промислова власність. Торгові марки. Регулювання авторського права. Захист інтелектуальної власності. Принцип вільного руху товарів і право інтелектуальної власності в ЄС.

ТЕМА 20. ПРАВОВІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Правові основи економічного і валютного союзу. Етапи створення Економічного і валютного союзу. Економічний і валютний союз: поняття і економічний зміст. Економічний комітет. Європейська система центральних банків: функції і повноваження. Правовий статус Європейського центрального банку. Правове регулювання банківської діяльності. Запровадження єдиної європейської валюти (євро).

ТЕМА 21. БАНКІВСЬКЕ ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Банківське право ЄС. Поняття банківського права ЄС. Банківська система ЄС, її структура. Законодавство про банки і банківську діяльність ЄС. Основні принципи правового регулювання банківської діяльності ЄС. Основні інститути банківського права ЄС.

ТЕМА 22. ПОДАТКОВЕ ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Поняття податкового права та податкової політики ЄС. Джерела податкового права ЄС. Співвідношення наднаціонального та національного рівнів у податковому праві ЄС. Основні види податків ЄС. Сільськогосподарські податки. Мито. Податок на додану вартість. Акцизний збір. Оподаткування транспорту. Податок на капітал та операції з цінними паперами. Оподаткування компаній. Трансфертне ціноутворення. Податок з доходів фізичних осіб. Уникнення подвійного оподаткування.

ТЕМА 23. МИТНЕ ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Митне право ЄС. Поняття, джерела митного права ЄС. Поняття та історія створення митного союзу ЄС. Митний союз. Митна територія. Основні принципи тарифного та нетарифного регулювання. Єдиний митний тариф. Визначення країни походження товарів. Визначення митної вартості. Митні процедури. Співробітництво між митними адміністраціями держав-членів.

ТЕМА 24. ТОРГОВЕЛЬНЕ ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Поняття, особливості торговельного права ЄС. Регулювання експорту. Тарифне регулювання імпорту. Режим генералізованих тарифних преференцій. Нетарифне регулювання імпорту. Антидемпінгові заходи. Антисубсидійні заходи. Заходи проти імпорту, що завдає шкоди, та «зростаючого» імпорту. Заходи щодо торговельних бар'єрів. Регулювання кількісних обмежень.

ТЕМА 25. АГРАРНЕ ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Спільна сільськогосподарська політика і аграрне право ЄС. Етапи формування Спільної аграрної політики ЄС. Повноваження ЄС у галузі сільського господарства. Цілі та основні принципи Спільної аграрної політики та правове регулювання механізмів її реалізації. Правове регулювання фінансування спільної аграрної політики. Правове регулювання експорту та імпорту сільськогосподарської продукції.

ТЕМА 26. ТРАНСПОРТНЕ ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Транспортне право ЄС. Основи спільної транспортної політики Європейського Союзу. Авіаційний транспорт. Автомобільний транспорт. Залізничний транспорт. Морський транспорт. Внутрішній водний транспорт. Транс'європейські мережі та змішані перевезення. Лібералізація ринку транспортних послуг.

ТЕМА 27. ЕНЕРГЕТИЧНЕ ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Становлення та розвиток енергетичного права ЄС. Джерела права ЄС у сфері постачання енергії. Принципи здійснення енергетичної політики ЄС.

Правове регулювання постачання електрики, природного газу і нафти. Правові заходи щодо поліпшення енергоефективності. Перспективи розвитку та правова підтримка енергетики.

ТЕМА 28. ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Поняття і джерела екологічного права ЄС. Цілі та принципи політики ЄС у сфері охорони довкілля. Об'єкти екологічного права ЄС. Охорона водних об'єктів. Охорона атмосферного повітря. Захист біологічного розмаїття. Охорона земель. Охорона клімату. Радіаційна безпека. Захист від небезпечних хімічних речовин. Управління відходами. Механізми охорони довкілля та забезпечення екологічних прав громадян в ЄС.

ТЕМА 29. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Соціальне право. Правові основи соціальної політики. Поняття та джерела соціального права ЄС. Забезпечення зайнятості. Гарантії трудових прав робітників. Робочий час і час відпочинку. Участь працівників в управлінні підприємством. Правове регулювання охорони праці. Правові основи надання соціальної допомоги особам похилого віку та непрацездатним. Правове регулювання питань охорони здоров'я.

Правове регулювання наукової діяльності, культури та освіти. Правові основи діяльності ЄС в галузі наукових досліджень і технологічного розвитку. Правове регулювання в галузі освіти. Правові основи діяльності ЄС у галузі культури.

ТЕМА 30. МІГРАЦІЙНЕ ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Правове регулювання міграційних процесів в рамках ЄС. Поняття та зміст міграційної політики Європейського Союзу. Переміщення громадян без віз і контролю. Переміщення територією ЄС громадян третіх країн.

Право притулку: поняття, правове регулювання. Підстави і порядок надання права притулку. Статус осіб, яким надано притулок.

ТЕМА 31. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Загальні засади регулювання діяльності в мережі Інтернет. Система саморегулювання Інтернету в рамках ЄС. Особливості захисту прав в мережі Інтернет у ЄС. Правові проблеми, які виникають у сфері передачі даних електронним шляхом. Можливість укладення контрактів за допомогою електронних засобів зв'язку та їх чинність. Цифровий підпис та електронні гроші.

ТЕМА 32. СПІЛЬНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У ГАЛУЗІ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ

Спільна політика ЄС у галузі боротьби зі злочинністю. Предмет спільної політики ЄС з питань кримінального права, правові форми її

реалізації. Інформаційно-правові, організаційні та технічні заходи ЄС у сфері боротьби зі злочинністю.

Внутрішні нормативні акти та міжнародні договори ЄС у кримінально-правовій сфері. Кримінально-правова кваліфікація злочинних діянь у законодавстві ЄС. Міри кримінальної відповідальності та види покарань, встановлені законодавством ЄС для фізичних і юридичних осіб. Законодавство ЄС у сфері економічної злочинності, незаконного обігу наркотичних засобів, корупції та інших категорій злочинів. Антитерористичне законодавство ЄС. Захист жертв злочинів у кримінальному процесі.

Співробітництво поліції і судових органів у кримінально-правовій сфері; предмет і основні напрямки такого співробітництва.

Європейське поліцейське відомство (Європол). Місце в організаційному механізмі ЄС, цілі і сфера відання. Функції і повноваження, керівні органи, їх правовий статус. Відповідальність Європолу.

Євроюст та інші спеціалізовані установи Європейського Союзу з питань боротьби зі злочинністю.

ТЕМА 33. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Історія взаємовідносин України і Європейського Союзу. Розвиток відносин між СРСР і Європейськими Співтовариствами. Угоди між СРСР і Співтовариствами. Визнання України і розвиток відносин на тлі появи Європейського Союзу.

Домовленості між Україною і Європейським Союзом. Організаційно-правові форми співробітництва України з Європейським Союзом. Система домовленостей між Україною і Європейським Союзом.

Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу.

Питання для підготовки до атестаційного екзамену з дисципліни «Право Європейського Союзу»

1. Передумови інтеграції в Європі в 1950-х рр.
2. Формування і розвиток Європейських співтовариств у 1950-1980-х рр.
3. Становлення і розвиток права Європейського Союзу.
4. Етапи формування і розвитку права Європейського Союзу.
5. Правова природа Європейського Союзу.
6. Мета та завдання Європейського Союзу.
7. Поняття, сутність права Європейського Союзу.
8. Класифікація джерел права Європейського Союзу.
9. Цінності Європейського Союзу, їх юридичне значення.
10. Первинні джерела права Європейського Союзу.
11. Вторинні джерела права Європейського Союзу.
12. Прецедентне право Суду Європейського Союзу.
13. Суб'єкти права Європейського Союзу.
14. Правосуб'єктність Європейського Союзу.
15. Поняття, сутність принципів права Європейського Союзу.
16. Принцип субсидіарності та пропорційності в праві Європейського Союзу.
17. Принцип верховенства і прямої дії права Європейського Союзу.
18. Принципи діяльності Європейського Союзу.
19. Умови та процедура вступу до Європейського Союзу.
20. Правовий статус держав-членів Європейського Союзу.
21. Підстави, процедура та юридичні наслідки призупинення членства в Європейському Союзі.
22. Правові підстави та процедура виходу з Європейського Союзу.
23. Організаційна структура Європейського Союзу.
24. Головні інституції Європейського Союзу.
25. Контрольні органи Європейського Союзу.
26. Порядок формування і склад Європейського Парламенту.
27. Склад і компетенція Європейської Ради.
28. Компетенція Ради Європейського Союзу.
29. Європейська Комісія: склад, компетенція.
30. Законодавчий процес в Європейському Союзі.
31. Право на законодавчу ініціативу в праві Європейського Союзу.
32. Статус Євроомбудсмена.
33. Консультативні органи Європейського Союзу.
34. Міжвідомчі органи Європейського Союзу.
35. Спеціалізовані та децентралізовані органи Європейського Союзу.
36. Судова система Європейського Союзу.
37. Суд Справедливості: склад, порядок функціонування.
38. Загальний суд: склад, компетенція.
39. Провадження у Суді Європейського Союзу.
40. Роль національних судів у системі правосуддя Європейського Союзу.

41. Види компетенції Європейського Союзу.
42. Право внутрішньої безпеки Європейського Союзу.
43. Спільна політика безпеки та оборони Європейського Союзу.
44. Верховний представник ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки.
45. Склад і функції Європейської служби з питань зовнішньої діяльності.
46. Спільна зовнішня політика та політика безпеки Європейського Союзу.
47. Політика спільної безпеки та оборони Європейського Союзу.
48. Співробітництво ЄС і НАТО з питань колективної безпеки та оборони.
49. Еволюція регіональної політики Європейського Союзу.
50. Принципи регіональної політики Європейського Союзу.
51. Сутність і структура регіональної політики Європейського Союзу.
52. Європейські структурні та інвестиційні фонди як інструмент регіональної політики Європейського Союзу.
53. Становлення концепції прав людини в праві Європейського Союзу.
54. Хартія основоположних прав Європейського Союзу 2000 р.: юридична сила, зміст.
55. Правовий статус фізичних осіб у праві Європейського Союзу.
56. Основні права громадян Європейського Союзу.
57. Правовий статус громадян третіх країн у праві Європейського Союзу.
58. Гарантії прав і свобод людини в праві Європейського Союзу.
59. Співробітництво ЄС і Ради Європи у сфері захисту прав людини.
60. Правові засади громадянства Європейського Союзу.
61. Правовий статус громадян Європейського Союзу.
62. Права основа захисту персональних даних в Європейському Союзі.
63. Інституційний механізм захисту персональних даних в Європейському Союзі.
64. Інвестиційна політика Європейського Союзу.
65. Правові основи внутрішнього ринку Європейського Союзу.
66. Принципи внутрішнього ринку Європейського Союзу.
67. Свобода руху товарів у праві Європейського Союзу.
68. Свобода руху послуг у праві Європейського Союзу.
69. Свобода руху платежів і капіталу у праві Європейського Союзу.
70. Свобода руху робочої сили у праві Європейського Союзу.
71. Правила конкуренції у праві Європейського Союзу.
72. Загальні положення щодо захисту прав споживачів у праві Європейського Союзу.
73. Генеза митного права Європейського Союзу.
74. Джерела митного права Європейського Союзу.
75. Суб'єкти митного права Європейського Союзу.
76. Еволюція права навколишнього середовища Європейського Союзу.
77. Компетенція Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього середовища.
78. Джерела права навколишнього середовища Європейського Союзу.
79. Принципи права навколишнього середовища Європейського Союзу.

80. Інституційний механізм забезпечення права навколишнього середовища Європейського Союзу.
81. Загальні засади простору свободи, безпеки і справедливості Європейського Союзу.
82. Шенгенське право Європейського Союзу.
83. Поняття, сутність, види співробітництва держав-членів Європейського Союзу в кримінально-правовій сфері.
84. Спеціальні органи Європейського Союзу з протидії злочинності.
85. Єдиний європейський ордер на арешт.
86. Стандарти поведінки з правопорушниками і жертвами злочинів у праві Європейського Союзу.
87. Становлення і розвиток співробітництва України та Європейського Союзу.
88. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом 2014 р.
89. Правові засади поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом за Угодою про асоціацію.
90. Адаптація законодавства України до *acquis* Європейського Союзу.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основи теорії: підручник / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній; за ред. В. Г. Буткевича. К.: Либідь, 2002. 608 с.
2. Буткевич О.В. Історія міжнародного права. Підручник / О.В. Буткевич. К.: Ліра-К. 2013. 416 с.
3. Європейське право: право Європейського союзу : підручник : у 3 кн. / за заг. ред. В. І. Муравйова. К.: Ін Юре, 2015. Кн. третя : Право зовнішніх зносин Європейського союзу / В. І. Муравйов, М.М. Микієвич, І.Г. Білас та ін. К.: Ін Юре, 2015. 408 с.
4. Європейське право: право Європейського союзу : підручник: у 3 кн. / за заг. ред. В. І. Муравйова. К.: Ін Юре, 2015 . Кн. перша: Інституційне право Європейського союзу / Муравйов В. І., О.М. Шпакович, О.М. Лисенко, О.В. Святун. К.: Ін Юре, 2015. 312 с.
5. Європейське право: право Європейського союзу: підручник: у 3 кн. / за заг. ред. В. І. Муравйова. Київ : Ін Юре, 2015. Кн. друга: Матеріальне право Європейського союзу / Муравйов В. І. та ін. 2015. 456 с.
6. Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с.
7. Копійка В.В. Розширення Європейського Союзу. Теорія і практика інтеграційного процесу. К. ВПЦ «Київський університет», 2002. 253 с.
8. Основи права Європейського Союзу : підручник / За заг. ред. Т.Л. Сироїд; Л.І. Адашис, Т.М. Анакіна, С.М. Вихрист та ін. Харків: Право, 2020. 590 с.

9. Основи права Європейського Союзу: нормативні матеріали / М.В. Буроменський, Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова та ін.; за заг. ред. М.В. Буроменського. Х. : Право, 2015. 328 с.
10. Посельський В. Європейський Союз: інституційні основи європейської інтеграції. К.: Смолоскип, 2002. 168 с.
11. Регулювання сфери фінансових послуг у праві Європейського Союзу та перспективи адаптації законодавства України / За наук. ред. С. Шевчука. Харків.: Консул, 2002. 912 с.
12. Сироїд Т.Л. Міжнародне публічне право: підручник. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: Право. 2020. 648 с.
13. Сироїд Т.Л. Міжнародне публічне право: підручник. Одеса: Фенікс, 2018. 744 с.
14. Сироїд Т.Л., Гавриленко О.А., Фоміна Л.О. Міжнародне публічне право. Міжнародний захист прав людини: посібник для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання / за заг. ред. д.ю.н., проф. Т.Л. Сироїд. Вид. 4-те вид., перероб і допов. Харків: Право. 2021. 462 с.
15. Сироїд Т.Л., Фоміна Л.О. Міжнародний захист прав людини: навчальний посібник / За заг. ред. д.ю.н., проф. Т.Л. Сироїд. Х. Право. 2019. 472 с.
16. Шевчук С.В. Ніццький договір і розширення ЄС. К.: Логос, 2001. 195 с.

Додаткова література:

1. Вахудова М. А. Нерозділена Європа. Демократія, важелі впливу та інтеграція після комунізму. К.: Видав. Дім «Кієво-Могилянська академія», 2009. 379 с.
2. Європейський союз: основи політики, інституційного устрою та права: Навчальний посібник / Пер. з німец. К.: Заповіт, 2001. 368 с.
3. Копійка В.В., Шинкаренко Т.І. Європейський Союз: заснування і етапи становлення: Навч. посібник. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. 448 с.
4. Міжнародне право: словник-довідник / за заг. ред. Т. Л. Сироїд. Х.: Вид-во «Юрайт», 2014. 408 с.
5. Нуруллаєв І.С. Міжнародно-правове співробітництво в системі Ради Європи у боротьбі з корупцією. К.: Алерта, 2009. 160 с.
6. Світова та європейська інтеграція: Навчальний посібник / За заг. ред. Я.Й. Малика. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2005. 187 с.
7. Сироїд Т. Л., Фоміна Л. О. Організаційно-правовий механізм захисту прав людини Європейського Союзу. *Challenges and prospects for the development of legal systems in Ukraine and EU countries: comparative analysis: Collective monograph.* Riga : Izdevniecība «Baltija Publishing», 2019. Vol. 2. P. 129–144.
8. Сироїд Т.Л. Правова основа політики Європейського Союзу в галузі безпеки: від витоків до сучасності. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2019. № 3. С. 54–60.

9. Tetiana Syroid, Lina Fomina. European social policy: from origins to the present. *Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*. 2021. Special Issue No 1. P. 8-17.

Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Офіційний сайт Організації Об'єднаних Націй. URL: <http://www.un.org/>.
2. Офіційний сайт Ради Європи. URL: <https://www.coe.int/en/web/portal/home>.
3. Офіційний сайт Європейського суду з прав людини. URL: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>.
4. Офіційний сайт Організації з безпеки і співробітництва в Європі. URL: <http://www.osce.org/>.
5. Офіційний сайт Європейського Союзу. URL: <http://europa.eu/>.
6. Офіційний сайт Представництва Європейського Союзу в Україні. URL: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/index_uk.htm
7. Офіційний сайт Агентства фундаментальних прав Європейського Союзу. URL: <https://fra.europa.eu/en/about-fra>.
8. Офіційний сайт Європейського омбудсмена. URL: <https://www.ombudsman.europa.eu/en/home>.
9. Офіційний сайт Європейського наглядового органу із захисту даних (EDPS). URL: https://edps.europa.eu/_en?lang=en.
10. Офіційний сайт Європейської ради із захисту даних. URL: https://edpb.europa.eu/edpb_en.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ письмових відповідей на атестаційному екзамені з Права Європейського Союзу

Екзаменаційні завдання надаються студентам у тестовій формі, один білет містить 100 питань, до кожного з яких запропоновано 4 варіанти відповіді, один з яких правильний.

Загальна кількість балів складається шляхом підрахунку суми правильних відповідей на питання завдання, що виконано студентом. Загальна кількість балів, отримана студентом, переводиться у чотирьохрівневу шкалу оцінювання наступним чином:

- відмінно – 90-100 балів;
- добре – 70-89 балів;
- задовільно – 50-69 балів;
- незадовільно – 0-49 балів.